

ALUEELLINEN
KEHITTÄMISTEHTÄVÄ
OULU

Aluehallintovirasto

Alueellinen eKirjasto Hankkeen loppuraportti

Raisa Laitala
Oulun kaupunginkirjasto
3.6.2019

1	Johdanto.....	2
2	Hankkeen lähtökohtia.....	3
3	Hankkeen organisoituminen.....	5
3.1.	Hankkeen talous.....	6
4	Hankkeen kehittämistoimenpiteet.....	7
5.1.	Hankkeen toteutus ja aikataulu.....	7
5.1.1.	Koulutukset.....	9
5.1.2.	Markkinointi.....	9
5	Hankkeen tulokset ja vaikutukset.....	12
6	Jatkotoimenpiteet ja seuranta.....	13
	Lähteet.....	14

1 Johdanto

Alueellinen eKirjasto –hanke on Oulun kaupunginkirjaston hanke, joka toteutettiin yhteistyössä muiden Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastojen kanssa. Hankkeen tärkein tavoite oli luoda Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastoille yhteiset e-aineistot sisältävä alueellinen eKirjasto. Hanke sai rahoitusta Pohjois-Suomen Aluehallintovirastolta.

Hanke toteutui 1.7.2018-30.6.2019 välillä. Hankkeeseen palkattiin sen keston ajaksi hanketyöntekijä. Hanketyöntekijän tehtäviin kuului kartoittaa alueen kirjastojen yhteistyötä edeltävä e-aineistopalvelutilanne, rakentaa yhteinen eKirjasto sisältöineen, kouluttaa alueen henkilökunta e-aineistojen käyttöön ja käynnistää e-aineistojen yhtenäisempi markkinointi.

Hankkeen budjetilla ei rahoitettu e-aineistopalveluiden tai niiden sisältöjen hankintaa, vaan mukana olevat kunnat maksavat nämä itse. Hankkeen rahoituksella palkattiin hanketyöntekijä sekä rahoitusta käytettiin luomaan teknisiä puitteita yhteisten e-aineistojen toimivuudella, vietiin e-aineistokoulutusta koko Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueelle ja hankittiin yhteisiä e-aineistojen markkinointimateriaaleja. Hankkeen budjetti käytettiin kokonaisuudessaan.

Yleiset kirjastot ovat Suomessa aiemmin hankkineet yhdessä e-aineistoja korkeintaan kimppatasolla tai kunnat yksittäin. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastot hankkivat ensimmäisenä e-aineistoja yhdessä yli kimppa- ja maakuntarajojen. Yleisten kirjastojen konsortio ajaa valtakunnallista e-kirjakokoelmaa, mutta Alueellinen eKirjasto – hankkeen päättyessä yhteistyö oli vielä suunnitteluasteella.

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan eKirjasto-yhteistyö käynnistettiin hankkeen aikana ja se jatkuu myös hankkeen jälkeen. Hankkeen suurin hyöty on tasa-arvon lisääntyminen e-aineistojen tarjonnassa Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueella yhteisen eKirjaston kautta. Alueellinen eKirjasto-yhteistyö tulee kehittymään myös jatkossa ja vastaamaan yleisten kirjastojen muuttuvan e-aineistokentän haasteisiin ja tarttumaan sen tarjoamiin mahdollisuuksiin.

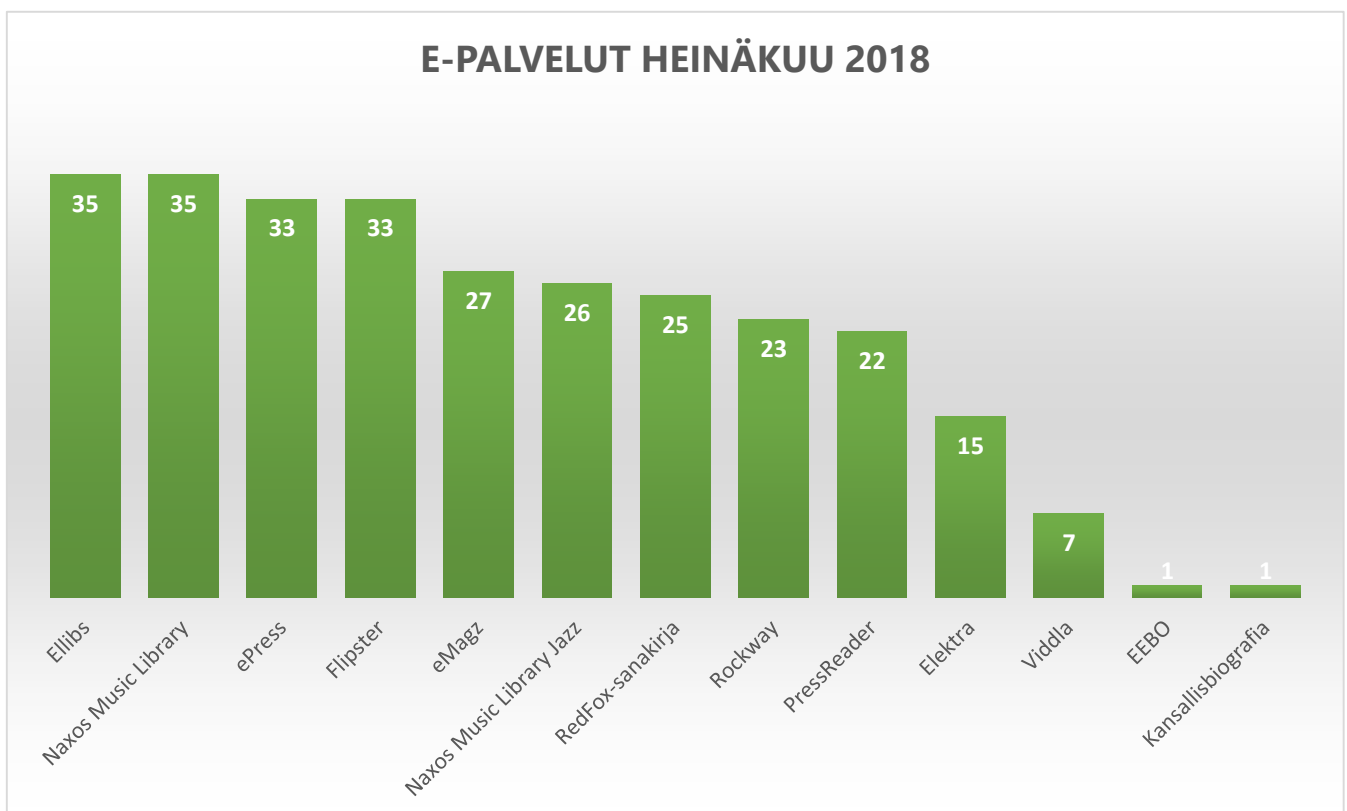
2 Hankkeen lähtökohtia

Yleisten kirjastojen tehtävänä on edistää digitaalisten palvelujen käyttöä ja tarjota asukkaille e-aineistopalveluja. Viimeisen vuosikymmenen aikana e-aineistojen määrä on pikkuhiljaa kasvattanut osuuttaan kirjastojen valikoimassa. E-aineistojen määrä ja laatu vaihtelevat kirjaston koosta ja budjetista riippuen. Yleisten kirjastojen tehtävänä on toteuttaa tasavertaiset palvelut kaikille, mutta e-aineistoissa tämä ei toteudu.

E-aineistoja ostetaan vuosittaisilla sopimuksilla FinElibin tai Yleisten kirjastojen konsortion toteuttamien neuvottelujen kautta tai neuvotellen suoraan yksittäisten palveluntarjoajien kanssa. E-aineistopalvelun hinta määräytyy useimmiten kunnan asukasluvun mukaan. Mitä enemmän asukkaita, sitä halvempi hinta on asukasta kohden. Jo tämän vuoksi pienillä kunnankirjastoilla on vaikeuksia tuottaa e-aineistopalveluita kunnan asukkaille.

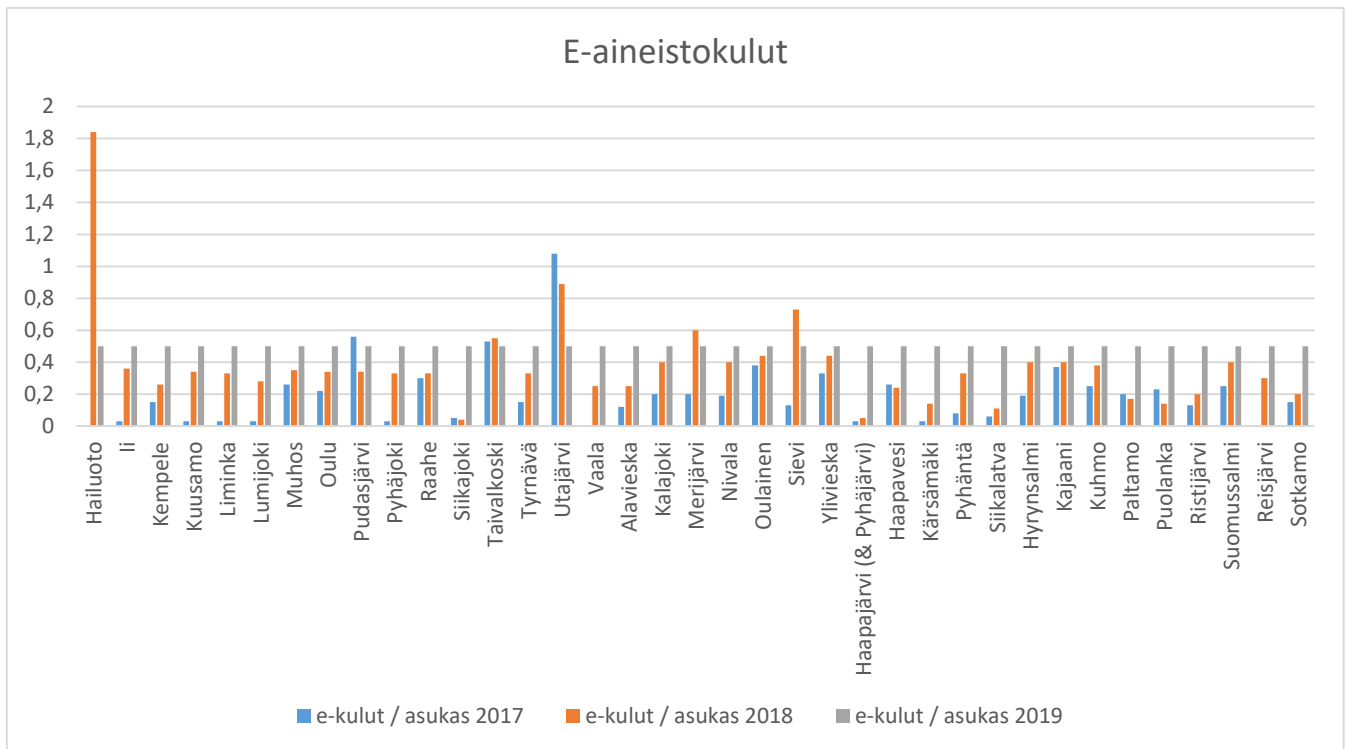
Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun alueella on 38 kuntaa. Alueen kirjastot ovat jakautuneet neljään kimppaan: OUTI-kirjastoihin, Tiekkö-kirjastoihin, Kirikirjastoihin ja Kainet-kirjastoihin. Lisäksi alueella on kaksi kimppoihin kuulumatonta kirjastoa. Alueen kirjastoilla on käytössä joko Koha- tai Axiell Aurora kirjastojärjestelmä. Verkkokirjastoina kirjastoilla on Finna, Axiell Arena tai Web Opac.

Kunnat tarjosivat ennen hanketta alueensa kirjastojen asiakkaille e-palveluita melko vaihtelevasti ja tämä asetti kirjastojen asiakkaat eriarvoiseen asemaan. Eroja oli sekä kimppojen välillä, että kimppojen sisällä. Yhteensä alueella oli hankkeen alkaessa asiakkaiden käytössä 13 eri e-palvelua. Mikään e-aineistopalvelu ei ollut käytössä kaikissa alueen kirjastoissa.

Kaavio 1. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan yleisten kirjastojen tarjoamat e-aineistopalvelut heinäkuussa 2018. Lukumäärät sen mukaan kuinka moni kirjasto tarjosi kyseistä palvelua asiakkailleen.

Alueen kirjastot käyttivät ennen hankkeen alkua e-aineistojen hankintaan vaihtelevia summia. E-aineistokulut olivat vuonna 2017 Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueella keskiarvoisesti 0,196€ asukasta kohden. Vuonna 2018 monet alueen kirjastot alkoivat tarjota asiakkailleen e-aineistopalveluita ensimmäistä kertaa, joten koko alueen keskiarvoiset e-aineistokulut kasvoivat 0,375€ asukasta kohden. Yksittäisten kuntien e-aineistokuluissa saattaa näkyä eri vuosien välillä suurtakin vaihtelua, sillä kuluihin on vaikuttanut sekä e-aineistopalveluiden määrä, sisältöjen laajuus sekä kirjastolle kyseisenä vuonna tarjottu palvelun hinta.

Kaavio 2. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan e-aineistokulut vuodesta 2017 vuoteen 2019. Vuoden 2019 luku arvioitu hankkeen aikana tehdyn budjetin perusteella.

3 Hankkeen organisoituminen

Hankkeeseen palkattiin sen keston ajaksi (1.7.2018-30.6.2019) hanketyöntekijä Raisa Laitala, joka on erikoistunut muistiorganisaatioiden sähköisiin aineistoihin ja jolla on erityisosaamista isojen kokonaisuuksien organisoinnista. Hanketyöntekijä työskenteli Oulun pääkirjastossa. Hän kävi Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueella esittelemässä hanketta ja kouluttamassa kirjastojen henkilöstöä eKirjaston sisältämien e-aineistopalveluiden käyttöön.

Hanketyöntekijän tehtäviin kuului:

- Selvittää Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun yleisten kirjastojen e-aineistotilanne.
- Selvittää millaisia valtakunnallisia e-aineistoneuvotteluita ja –suunnitelmia on meneillään.
- Määrittellä Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun yleisten kirjastojen kanssa e-aineistoihin käytettävä hinta asukasta kohden, johon kirjastot vuosittain sitoutuvat.
- Neuvotella yhteinen e-aineistopaketti Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun yleisille kirjastoille.
- Kouluttaa Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun yleisten kirjastojen henkilökuntaa e-aineistojen käytössä sekä erilaisten lukulaitteiden käytössä.
- Kartoittaa millä tavoin yhteinen eKirjasto näkyy asiakkaille? Onko eKirjasto kunkin kirjaston omilla sivuilla, onko sillä oma kotisivu tai alusta?
- Luoda e-aineistojen markkinointisuunnitelma ja materiaaleja yhteistyössä alueen kirjastojen kanssa.
- Luoda jatkumo ja toimintakulttuuri alueelliselle eKirjastolle.

Hankkeen ohjausryhmään kuului yhdeksän henkilöä. Se kokoontui noin kahden kuukauden välein, yhteensä kuusi kertaa. Ohjausryhmän tehtävänä oli seurata hankkeen etenemistä, ohjata hanketyöntekijää ja tehdä hankkeeseen liittyviä päätöksiä. Hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Oulun kaupunginkirjaston alueellinen kirjastopalvelupäällikkö Heidi Karhu. Lisäksi ohjausryhmään kuului Oulun kaupunginkirjastosta viisi muuta jäsentä: Kirjastopalvelujohtaja Jouni Pääkkölä, e-informaattikko Ritva Nikola, kirjastonhoitaja Soile Hirvasniemi, erikoiskirjastovirkailija Maria Holappa ja kirjastovirkailija Johanna Varanka. Kolme ohjausryhmän jäsentä toimi alueen muiden kimppejen ja kirjastojen edustajina. Outi-kirjastoja edusti kirjastonjohtaja Minna Halonen (Iin kunnankirjasto). Kirikirjastoja, Tiekkö-kirjastoja ja Reisjärven kirjastoa (Oksat-kirjastot) edusti kirjastotoimenjohtaja Kirsi Nahkanen (Haapajärven, Pyhäjärven ja Kärsämäen kirjastot). Kainet-kirjastojen ja Sotkamon kirjaston edustajana toimi kirjastonhoitaja Päivi Ojala (Kajaanin kaupunginkirjasto).

Viisi ohjausryhmän jäsentä (Ritva Nikola, Soile Hirvasniemi, Maria Holappa, Johanna Varanka ja Päivi Ojala) muodostivat hanketyöntekijän (Raisa Laitala) kanssa ryhmän, joka toteutti hankkeen koulutukset ja suunnitteli e-aineistojen markkinoinnin. Ryhmän kaikilla jäsenillä on erityisasiantuntemusta yleisten kirjastojen e-aineistoista.

Oulun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelijat Jonna Suopanki ja Sanna Rautio tekivät hankkeeseen opinnäytetyön yleisten kirjastojen e-aineistojen markkinoinnista. Opinnäytetyössä esiteltiin luonnoksia erilaisista e-aineistojen markkinointimateriaaleista sekä suuntaviivoja, joita e-aineistojen markkinoinnissa olisi hyvä huomioida. Opinnäytetyö oli tarkistettavana hankkeen loppuraportin valmistuessa.

Hanketyöntekijän lisäksi hankkeen toteuttamiseen osallistui omien työtehtäviensä ohella 56 henkilöä 34 Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastosta. Aktiivisimmin mukana olivat Oulun kaupunginkirjaston henkilökuntaan kuuluvat. Hanketyöntekijän täysiaikaisen panostuksen lisäksi muut käyttivät hankkeeseen yhteensä 1385 työtuntia.

3.1. Hankkeen talous

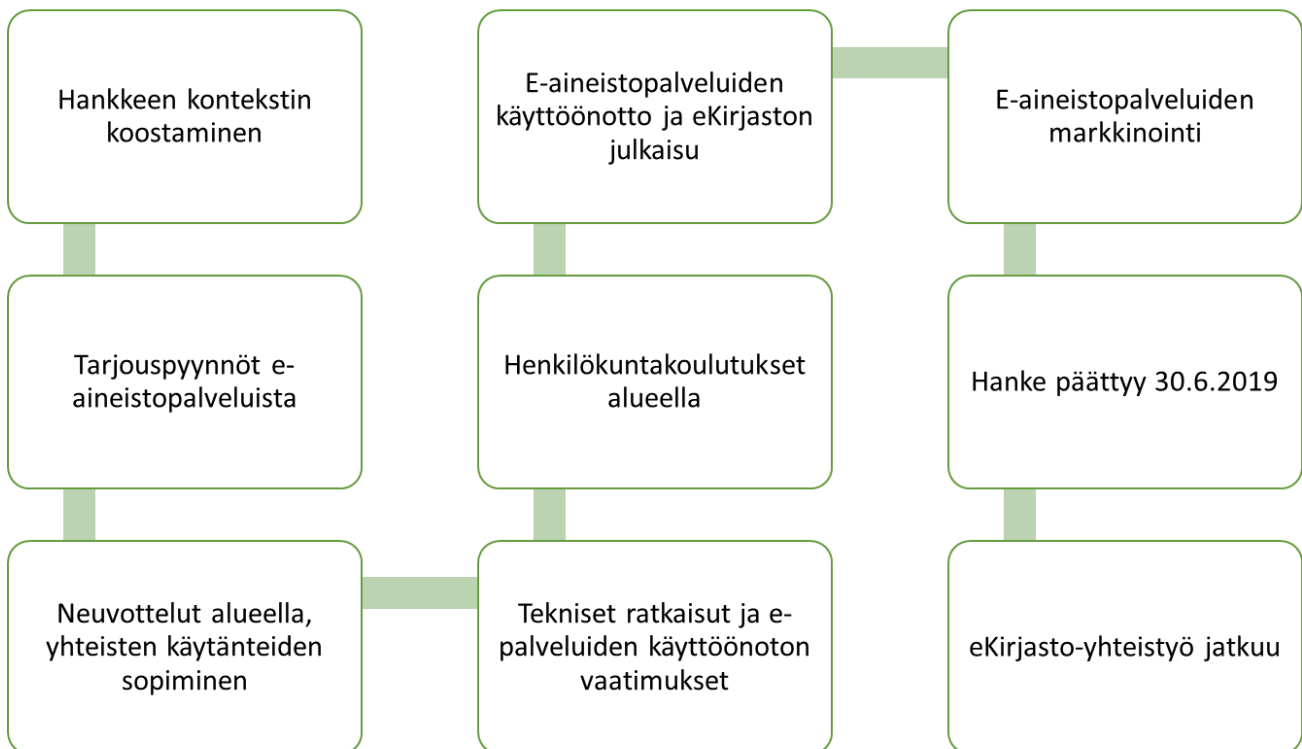
Pohjois-Suomen Aluehallintovirasto myönsi hankkeelle avustusta 47700 €. Oulun kaupunginkirjaston hankkeen omarahoitusosuus oli 12320€. Yhteensä hankkeen budjetti oli 60020€. Hankkeen kustannusten jakautumiseen haettiin muutosta 11.12.2018. Hankkeen rahoitus käytettiin kokonaisuudessaan. Hankkeen rahoitusta ei käytetty e-aineistopalveluiden, niiden sisältöjen tai alustojen hankintaan. Alueen kirjastot maksavat nämä summat vuosittain tehdyn yhteistyösopimuksen ja siinä sovittujen käytänteiden mukaisesti.

4 Hankkeen kehittämistoimenpiteet

Hankkeen tärkein tavoite oli luoda yhteinen eKirjasto Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kunnille. Sen kautta alueen kirjastojen asiakkaille voidaan tarjota tasaveroiset e-aineistot asuinkunnasta riippumatta. Hankkeen tavoitteena oli myös kouluttaa kirjastojen henkilökunta eKirjaston käyttöön ja opastamaan sen käyttöä eteenpäin asiakkaille. Lisäksi hankkeessa tuotettiin yhteisiä e-aineistojen markkinointimateriaaleja, yhtenäistettiin markkinointia ja e-aineistojen näkyvyyttä eri kirjastoissa. Hankkeessa oli tärkeää luoda jatkumo ja toimintakulttuuri alueelliselle eKirjastolle.

5.1. Hankkeen toteutus ja aikataulu

Hanke alkoi heinäkuussa 2018. Alussa selvitettiin millainen yhteinen eKirjasto sopisi kaikille yleisille kirjastoille Pohjois-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Alkuseelvityksen yhteydessä kartoitettiin, millaisia e-aineistopalveluita Suomen yleisille kirjastoille on tarjolla, millä kirjastoilla ne ovat jo käytössä ja millaisia kokemuksia heillä on kyseisistä palveluista. Lisäksi selvitettiin millainen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan yleisten kirjastojen tilanne oli hankkeen alkaessa ja millaista kehitystä koko Suomen yleisten kirjastojen e-aineistokentällä olisi odotettavissa hankkeen aikana ja lähivuosina hankkeen päättymisen jälkeen. Tähän kuului muun muassa Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan sekä Suomen muiden yleisten kirjastojen e-aineistokulujen kartoittaminen, muiden e-aineistoihin liittyvien hankkeiden tilanteen selvittäminen sekä mahdollisen valtakunnallisen e-kirjakokoelman tilanteen seuraaminen. Alkukartoituksessa selvitetty seikat vaikuttivat hankkeessa myöhemmin tehtyihin ratkaisuihin.

Kaavio 3. Hankkeen etenemisivaiheet. Hanke alkoi 1.7.2018 ja päättyi 30.6.2019.

Alkuselivityksen pohjalta tarjoukset pyydettiin yhteensä 20 e-aineistopalvelusta. Osa neuvotteluista käytiin suoraan e-aineistopalveluntarjoajien kanssa. Yleisten kirjastojen konsortio ja FinElib-konsortio taas neuvottelivat muutamien eKirjastoon valittujen e-aineistopalveluiden sopimukset yhteisesti kaikkien Suomen kirjastojen puolesta. Tarjousten hintoja vertailtiin kuntien ja kimpppojen palveluista aiempiin maksamiin summiin. Palveluiden hinnat suhteutettiin palveluntarjoajan toimesta palvelun oletettuun käyttöön ja alueen asukasmäärään. E-aineistopalveluiden valinnassa huomioitiin erityisesti niiden soveltuvuus Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan yleisten kirjastojen asiakkaille, palveluiden sisällöt ja ominaisuudet muihin tarjolla oleviin e-aineistopalveluihin verrattuna sekä e-aineistopalveluiden alustojen ja sisältöjen hinnat. eKirjastoon valittiin vuodelle 2019 mukaan 11 e-aineistopalvelua. Niistä kaksi on e-kirjapalveluita, kolme e-lehtipalvelua, kolme musiikkipalvelua, yksi elokuvapalvelu ja kaksi muuta palvelua.

Kaikkien alueen kirjastojen kanssa neuvoteltiin elo-lokakuun 2018 aikana joko etäyhteyden välityksellä tai vieraillemalla esimerkiksi kirjastokimpan kokouksessa. Neuvotteluissa esiteltiin koko alueen sen hetkinen e-aineistotilanne, kerrottiin hankkeen tavoitteista ja yhteisistä hyödyistä. Suuremmat yhteiset neuvottelut käytiin 4.10.2018 Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastonjohtajien tapaamisessa Paljakassa. Neuvotteluissa päätettiin paikalla olevien kirjastonjohtajien äänestyksellä vuoden 2019 e-aineistobudjetti. Kukin kunta maksaa e-aineistoista asukaslukuun suhteutetun summan. Yhteisten neuvottelujen avulla alueen kirjastot sitoutettiin yhteistyöhön ja yhteisesti sovittuihin käytänteisiin.

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan yleisiltä kirjastoilta pyydettiin eKirjasto-yhteistyön alustavat ilmoittautumiset 20.10.2018 mennessä ja sitovat ilmoittautumiset 23.11.2018 mennessä. Kaikki alueen kirjastot lähtivät neuvottelujen jälkeen mukaan e-aineistoyhteistyöhön. Kirjastot solmivat Oulun kaupunginkirjaston kanssa yhteistyösopimuksen, jonka pohjalta Oulun kaupunginkirjasto koordinoi ja organisoii alueellisen eKirjaston toimintaa. Hankkeen päätyttyä alueellisen eKirjaston budjetin ja valittavat e-aineistopalvelut vahvistaa alueellinen suunnittelutyöryhmä.

Yhteisen eKirjaston rakentamisen yksi tärkeä vaihe oli e-aineistopalveluiden jakamiseen tarkoitettujen alustan valinta. Alustan täytyy toimia yhteen kaikkien valittujen e-aineistopalveluiden kanssa ja sopia kaikkien alueen kirjastojen käyttöön. E-aineistopalveluntarjoajien asettamien rajoitusten vuoksi e-aineistoja, kuten yksittäisiä e-kirjoja tai e-lehtiä, ei ollut mahdollista koostaa yhteen eri palveluista ja tarjota asiakkaille yhdeltä alustalta. Kukin palveluntarjoaja tarjoaa omat aineistonsa käyttöön yleensä vain omaan alustaansa sidottuna. eKirjaston yhteisen alustan tarkoitus onkin siis toimia alustana, jonne kaikkien 11 e-aineistopalvelun linkit ja erilliset ohjeet koottiin. Yhteisen alustan kautta e-aineistojen näkyvyyttä eri kirjastojen verkkosivuilla voitiin yhtenäistää. Hankkeen aikana selvitettiin, millaisia eri alustamahdollisuuksia on tarjolla tai mahdollista luoda, ja miten eri vaihtoehdot sopivat Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan eKirjaston käyttöön.

Yhteiseksi alustaksi valittiin Finna-sivusto sen saavutettavuuden, helppokäyttöisyyden ja ilmaisuuden vuoksi. Finna toimi jo hankkeen alkaessa monien alueen kirjastojen verkkokirjastona ja osa alueen kirjastoista suunnitteli ottavansa sen käyttöön. Yhteinen eKirjasto-sivu rakennettiin Outi-kirjastojen Finna-verkkokirjastoon. Sivun kaikissa sisällöissä huomioitiin se, että kyseinen sivu olisi myös muiden alueen kirjastojen käytössä. Ne alueen kirjastot, joilla on käytössä jokin muu verkkokirjasto kuin Finna, saavat valintansa mukaan asettaa omille verkkosivuilleen linkin yhteiselle eKirjasto-sivulle tai poimia sieltä yksittäisten palveluiden linkit ja ohjeet. Finnaa käyttävät kirjastot taas pystyvät poimimaan yhteisen eKirjasto-sivun sisällöt omaan Finna-verkkokirjastoonsa. Oulun kaupunginkirjasto huolehtii eKirjasto-sivun linkkien ja ohjeiden ajantasaisuudesta ja toimittaa tarvittavat päivitykset myös muille Finna-verkkokirjastoa käyttäville kirjastoille.

E-aineistopalveluidentarjoajat ovat rakentaneet erilaisia teknisiä ratkaisuja palveluidensa taustalle. Ne määrittävät, miten esimerkiksi asiakkuuden autentikointi palveluun kirjautuessa voidaan tehdä tai miten palvelun hallintapaneeli toimii. Näiden yhteensovittaminen alueen kahden eri toimijan kuuden erillisen kirjastojärjestelmän kanssa aiheuttivat teknisiä haasteita. Haasteet kuitenkin saatiin ratkaistua niin, että palvelut toimivat asiakkailta sujuvasti ja yhdenmukaisesti asiakkaan kotikirjastosta riippumatta. Palveluiden muuttuvien ominaisuuksien ja alueen

kirjastokentällä tapahtuvien mahdollisten muutosten varalle laadittiin suunnitelmia, jotta teknisiä ratkaisuja voidaan päivittää tulevien muutosten vaatimusten mukaan.

Alueellinen eKirjasto julkaistiin asiakkaille Lainan-päivänä 8.2.2019. Alueen kirjastot järjestivät tuolloin itsenäisesti erilaisia eKirjaston julkaisu- ja opastustapahtumia. Myös Oulun kaupunginkirjaston pääkirjastossa järjestettiin eKirjaston julkaisutapahtuma, jossa asiakkaita opastettiin e-aineistopalveluiden käyttöön. Tilaisuudessa jaettiin 244 esitettä ja opastettiin 142 asiakasta.

5.1.1. Koulutukset

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastojen e-aineistokoulutustarpeita ja –toiveita kartoitettiin vuoden 2018 lopussa kyselyllä. Kyselyyn vastasi 104 henkilöä. Kyselyllä kartoitettiin sitä, mitä e-aineistopalveluita kirjastojen henkilökunnan jäsenet käyttävät eniten vapaa-ajallaan ja työssään, sekä mitkä olivat suurimpia ongelmakohtia palveluiden käytössä ja niiden käytön opastamisessa eteenpäin asiakkaille. E-palveluita käytettiin vaihtelevasti ja henkilökunnan keskuudessa käytetyimpiä palveluita olivat e-kirjapalvelu Ellibs sekä kotimaiset lehtipalvelut eMagz ja ePress. Kyselyn tulokset huomioitiin hankkeen koulutuksissa ja sen tuloksia tullaan hyödyntämään myös jatkossa e-aineistokoulutusten järjestämisessä.

Hankkeen aikana järjestettiin seitsemän e-aineistokoulutusta, joista kaksi Oulussa, yksi Kuusamossa, kaksi Kajaanissa ja kaksi Ylivieskassa. Oulun jälkimmäinen koulutus lähetettiin etänä ja tallennettiin. Koulutus oli mahdollista suorittaa myöhemmin myös itsenäisesti koulutusmateriaalien, tallenteen ja työpajatehtävien avulla. Yhteensä koulutuksiin osallistui paikan päällä ja etänä noin 250 alueen kirjastojen työntekijää. Koulutuksen tallennetta oli katsottu 29.3.2019 mennessä 139 kertaa.

Koulutuspäivät koostuivat teoriaosuudesta ja työpajoista. Aamupäivällä olleessa teoriaosuudessa käytiin läpi kaikki alueelliseen eKirjastoon valitut e-aineistopalvelut. Iltapäivän työpajaosioissa harjoiteltiin e-aineistojen käyttöä eri laitteilla ja tavoilla. Lisäksi työpajapisteillä mietittiin, miten kutakin e-aineistopalvelua voisi markkinoida alueen eri kirjastoissa. Koulutuksissa esiin nousseet markkinointi-ideat koostettiin Kirjastossa Tavataan –sivustolle. Koulutuksista saadun palautteen perusteella osallistujat kokivat koulutuksen hyödylliseksi erityisesti käytännön työn kannalta. Koulutukset vastasivat monen osallistujan akuuttiin tiedontarpeeseen. Osa osallistujista koki, että e-aineistokoulutuksia olisi hyödyllistä järjestää jatkossakin, jolloin olisi mahdollista syventyä tarkemmin myös yksittäisiin palveluihin.

E-aineistopalveluiden muuttuvat ominaisuudet, päivitykset ja eKirjaston palvelukokonaisuuden muutokset vaativat kirjaston henkilökunnalta jatkuvaa osaamisen ylläpitämistä. Tähän pyrittiin vastaamaan jo hankkeen aikana toteutetuilla koulutuksilla, mutta osaamisen ylläpitämiselle ja päivittämiselle on tarvetta myös jatkossa. Henkilökunnan osaamista aiotaan ylläpitää jatkossa esimerkiksi e-aineistopalveluiden itseopiskelutehtävien kautta, jotka laadittiin hankkeen aikana. Itseopiskelutehtävät löytyvät Kirjastossa Tavataan –sivustolta.

5.1.2. Markkinointi

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastoille lähetettiin hankkeen alussa e-aineistojen markkinointitilannetta kartoittava kysely. Kyselyyn vastasi yhteensä 27 henkilöä. Vastaajia oli kaikista Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastokimpoista. Melkein kaikkien vastanneiden työskentelykirjastoissa markkinoitiin e-aineistoja. Kirjaston tiloissa e-palveluita markkinoitiin eniten asiakaspalvelutilanteessa. Myös erilaiset julisteet, esitteet ja flyerit olivat suosittuja. Sosiaalisen median käytetyimmät markkinointikanavat olivat Facebook ja Instagram. Lisäksi hyödynnettiin kirjaston kotisivuja.

Kyselyn perusteella markkinoinnin suurimmat haasteet olivat resurssien ja osaamisen puute. Myös se koettiin ongelmalliseksi, että markkinointia toteutettiin melko satunnaisesti ja harvoin. Hankkeelta toivottiin ennen kaikkea valmiita ja muokattavia markkinointimateriaaleja, joita olisi helppo käyttää myös niissä kirjastoissa, joissa joko osaamisen tai ohjelmistojen puute esti omien markkinointimateriaalien tuottamisen. Vastauksista heijastui myös se, että vastaajat kokivat e-aineistojen markkinoinnin tärkeäksi ja olivat valmiita lähtemään kehittämään sitä hankkeesta saatavan tuen avulla.

E-aineistojen markkinointi toteutettiin koko alueen yhteistyönä. Markkinointia suunniteltaessa tärkeimpinä asioina pidettiin e-aineistojen markkinoinnin tehostamista ja johdonmukaistamista. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueelliselle eKirjastolle luotiin oma logo. Logo on Kirjastot.fi:n Harri Oksasen suunnittelema. Se vastaa ulkonäöltään Kirjastot.fi:n ylläpitämän eKirjaston logoa. Alueellisen eKirjaston pääväriksi valittiin oranssi (RGB 238,112,10 / #ee700a) ja toiseksi väriksi vihreä (RGB 110,195,120 / #6ec378). Logoa ja yhteistä värimaailmaa hyödynnettiin yhteisissä markkinointimateriaaleissa ja e-aineistopalveluiden sivuille, silloin kun mahdollista. Tuotetut markkinointimateriaalit, kuten julisteet ja flyerit jaetaan kaikkien alueen kirjastojen käyttöön Kirjastossa Tavataan – sivuston materiaalipankin kautta. Kaikkia alueella tuotettuja ja Kirjastossa Tavataan –sivuston materiaalipankin kautta jaettuja materiaaleja saa kuitenkin hyödyntää ja muokata vapaasti.

E-aineistojen markkinoinnin tueksi luotiin markkinoinnin vuosikello, jonka yhteydessä esitetään koulutuksissa esiin tulleita markkinointi-ideoita. Markkinoinnin vuosikellon on tarkoitus auttaa ylläpitämään e-aineistojen markkinointitutiinia. Markkinoinnin vuosikello toimii yhteen e-aineistojen itseopiskelutehtävien kanssa niin, että edellisen kuukauden aikana opiskeltua e-aineistopalvelua markkinoidaan tehostetusti seuraavan kuukauden ajan. Markkinoinnin vuosikello on ennen kaikkea tukimateriaali. Kaikkia e-aineistopalveluita on tarkoitus markkinoida jatkuvasti, mutta vuosikello muistuttaa tehostamaan tiettyjen e-palveluiden markkinointia aina kuukauden aikana.

Hankkeen markkinointibudjetilla ostettiin 500 suomenkielistä ja 200 englanninkielistä Hyllypuhujaa. Hyllypuhujat jaettiin alueelle toimipisteittäin. Hyllypuhujana on pahvinen merkki, jonka voi kiinnittää hyllyn reunaan kiinnittämään asiakkaan huomion. Sen läheisyyteen voi laittaa esille myös muita e-aineistoja markkinoivia materiaaleja. Hyllypuhujat hankittiin Kirjastot.fin jakaman mallipiirroksen mukaan.

Kuva 1. Hyllypuhuja.

Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueellinen eKirjasto sai runsaasti palstatilaa alueen sanomalehdissä. Yhteensä alueellisesta eKirjastosta julkaistiin hankkeen aikana yli 45 artikkelia 24 eri sanomalehdessä. Lisäksi alueellisesta eKirjastosta ja sen julkaisusta uutisoitiin Ylen alueuutisissa sekä televisiossa, radiossa että verkossa. Myös Radio Pooki uutisoi uudesta eKirjastosta suorassa radiolähetyksessään.

Markkinointi heijastuu suoraan e-aineistojen käyttöön. Monet kirjastojen asiakkaat eivät tiedä kirjastojen tarjoavan myös e-aineistoja, joten tällöin he eivät voi niitä myöskään käyttää. Tietoisuuden lisääminen erilaisten asiakaskohtaamisten, sosiaalisessa mediassa tehtävän markkinoinnin sekä kirjaston tiloissa ja muualla tapahtuvan tiedottamisen kautta onkin erittäin tärkeää. Markkinoinnin tarkoitus on tuoda e-palveluille uusia käyttäjiä, muistuttaa palveluita aiemmin kokeilleita palveluiden olemassaolosta ja tiedottaa palveluiden aktiivikäyttäjiä uudistuksista. Markkinointiin tartuttiin jo hankkeen aikana, mutta sen jatkaminen myös hankkeen jälkeen on välttämätöntä. Markkinointia tullaan myös tulevaisuudessa tekemään koko alueen yhteistyönä Oulun kaupunginkirjaston organisoidessa ja koordinoitessa eKirjaston toimintaa.

5 Hankkeen tulokset ja vaikutukset

Alueellinen eKirjasto –hanke oli ensimmäinen, joka toteutettiin Oulun kaupunginkirjaston alueellisen kehittämistehtävän puitteissa. Hankkeen tärkeä tavoite olikin alusta asti luoda aktiivista yhteistyötä ja keskustelukulttuuria Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueen yleisten kirjastojen välille. Tarkoituksena oli aloittaa toiminta, jossa hyödynnetään yhteistyön voima jakamalla osaamista. Yhteistyö ja toiminnan keskittäminen vähensivät päällekkäistä työtä, sillä esimerkiksi e-aineistojen sopimusneuvottelut ja sisältöjen valinnat tehdään keskitetysti ja kaikissa alueen kirjastoissa tuotetut markkinointimateriaalit jaetaan myös muiden käyttöön.

Hankkeen aikana järjestettyjen koulutusten avulla lisättiin henkilökunnan digiosaamista ja e-aineistotietoutta. Koulutusten jälkeen henkilökunnan on helpompi opastaa asiakkaita e-aineistojen käyttöön ja myös asiakkaiden e-aineisto-osaaminen ja tietoisuus lisääntyvät. Henkilökunnan ja asiakkaiden kohtaamiset ovat yksi tärkeä markkinointikanava, jolla e-aineistojen käyttöä saadaan lisättyä.

Hankkeen tärkein tulos on 8.2.2019 julkaistu Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueellinen eKirjasto. eKirjasto sisältää yhteensä 11 e-aineistopalvelua, joista yhdeksän on etäkäytettäviä. E-palvelut ovat tarjolla 38 kunnan 485 801 asukkaalle (2018) täysin ilmaiseksi kirjastokortin numerolla ja PIN-koodilla. Palvelut sisälsivät hankkeen päättyessä yhteensä muun muassa noin 2500 e-kirjaa ja e-äänikirjaa, yli 7000 e-lehteä, tuhansia tunteja musiikkia, satoja elokuvia ja runsaasti aineistoja itseopiskeluun ja tutkimukseen. E-aineistojen valikoima ja sisältöjen määrä kehittyvät ja kasvavat jatkuvasti. Hankkeen päättyessä e-aineistojen käyttömäärät olivatkin melkein kaikissa palveluissa nousussa.

Monet hankkeen tavoitteet ja hankkeen kautta saadut suurimmat hyödyt nojaavat kirjastolakiin ja sen kirjastoille asettamiin vaatimuksiin. Suurin hankkeen avulla saavutettu hyöty oli tasa-arvon lisääntyminen palvelujen tarjonnassa asuinalueesta riippumatta. E-aineistoyhteistyön ansiosta monen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan pienemmän kunnan on ensimmäistä kertaa mahdollista tarjota asukkaalleen e-aineistopalveluita ja kaikkien kuntien e-aineistovalikoima kasvoi.

E-aineistojen avulla kirjaston palvelut ovat paremmin asiakkaiden saavutettavissa myös kirjaston tilojen ulkopuolella eikä kirjaston aineistojen käyttö ole sidottu kirjaston tilaan. E-aineistojen avulla kirjastojen asiakkailta on käytössä yhä enemmän erilaisia lukemismahdollisuuksia. Sähköisten aineistojen ansiosta kirjastojen kokoelmat ovat entistä laajempia ja asiakkailta on pääsy yhä laajempaan määrään tietoa. E-aineistojen käyttäminen on ekologista, sillä samalla päätelaitteella on mahdollista käyttää laajaa määrää erilaisia aineistoja ilman fyysistä materiaalia. E-aineistot eivät myöskään kulu käytössä, eikä niitä tarvitse kuljettaa asiakkaalta toiselle tai kirjastojen välillä.

Hankkeen suurimpia haasteita olivat hankkeen melko tiukka aikataulu ja palveluiden käyttöön liittyvät tekniset seikat. Hanke pysyi täysin aikataulussa, ja eKirjasto kaikkine palveluineen julkaistiin asiakkaille suunnitellusti. Alueen e-aineistojen käyttömäärät ovat kasvussa. Myös hankkeen muut tavoitteet saavutettiin onnistuneesti.

6 Jatkoimenpiteet ja seuranta

Yleisten kirjastojen e-aineistopalvelukenttä on jatkuvassa muutoksessa. Markkinoille tulee uusia e-aineistopalveluita, vanhat uudistuvat ja jotkut palvelut poistuvat tarjonnasta. Kirjastot ja niiden tarjoamat e-aineistot elävät ajassa ja tarjonnalla pyritään vastaamaan mahdollisimman hyvin asiakkaiden tarpeisiin ja toiveisiin.

Hankkeessa käynnistetty Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan e-aineistoyhteistyö tulee jatkumaan myös tulevaisuudessa. Hankkeen jälkeen Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueellinen suunnittelutyöryhmä hyväksyy eKirjastoon valittavat palvelut ja palveluiden budjetit. Toimintaa tulee jatkossakin koordinoimaan ja organisoimaan Oulun kaupunginkirjasto. Toimintaa on tarkoitus kehittää jatkuvasti ja kokonaisuuteen valittavat palvelut saattavat vuosittain muuttua. Palveluiden tekniset ratkaisut muun muassa kirjautumisen ja asiakkuuden autentikoinnin suhteen on valittu kunkin palvelun ja sen hetkisen tilanteen mukaan. Myös tässä tullaan seuraamaan e-aineistopalveluiden kehitystä, palveluntarjoajien tarjoamia ratkaisuja ja peilaamaan mahdollisuuksia alueen kirjastoissa tapahtuviin muutoksiin.

E-aineistopalveluiden markkinointia tullaan jatkamaan ja niiden sisältöjen esiin nostaminen tullaan vakiinnuttamaan osaksi päivittäistä kirjastotyötä. Markkinointia tullaan tekemään monikanavaisesti myös kirjastojen tilojen ulkopuolella, mutta ennen kaikkea kirjastojen päivittäisessä asiakaspalvelutyössä. E-aineistojen käyttötilastoja seurataan kuukausittain. Tilastodatan perusteella e-aineistojen markkinointia ja tiedottamista voidaan tarpeen vaatiessa tehostaa ja nostaa tiettyjä palveluita enemmän esille, mikäli niiden käyttö on jäänyt jossain kuussa vähemmälle. Tilastodata toimii myös pohjana palveluiden lisenssimäärien valinnalle, ja tietyissä palveluissa aineistojen käyttöä seurataan tämän vuoksi viikoittain.

Henkilökunnan e-aineisto-osaamista tullaan ylläpitämään jatkossakin erilaisten koulutusten ja itseopiskelumateriaalien avulla. Tietoa e-palveluiden käytöstä tullaan jakamaan asiakkaille eKirjaston sivuilla ja muilla kirjastojen verkkosivuilla. Lisäksi asiakkaita tullaan opastamaan asiakaspalvelussa, eri palautekanavien kautta ja erillisten digiopastusten avulla.

Alueellinen eKirjasto -hankkeessa käynnistetty laaja kirjastokimppa- ja maakuntarajat ylittävä yhteistyö on ensimmäinen laatumaan Suomessa. Kuitenkin myös muualla Suomessa hakeudutaan e-aineistojen suhteen tekemään yhä laajempaa yhteistyötä ja tavoitteena on jopa valtakunnallinen yhteistyö e-kirjojen suhteen. Tulevaisuudessa alueen yleisten kirjastojen e-aineistoyhteistyötä olisi mahdollista laajentaa esimerkiksi yhdistämällä Lapin kirjastot mukaan Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan eKirjastoon. Yhteistyötä on mahdollista laajentaa tehtäväksi myös muiden toimijoiden, kuten koulujen kanssa. Suomessa on jo pilotoitu toimintaa, jossa kirjastojen ja koulujen yhteistoiminnalla kouluille hankitaan e-kirjoheislukemistoja. Toiminnan avulla koulut saavat käyttöönsä oppilaiden tarvitsemat lisenssimäärät, kirjastojen toimiessa yhteistyökumppanina. Yhteistyökuvioiden tarkoitus on taata tasa-arvoiset e-aineistot asuinpaikasta riippumatta. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan alueen yleisissä kirjastoissa tämä toteutuu e-aineistojen osalta, mutta koko Suomen laajuisesti käytössä olevat tasa-arvoiset e-aineistopalvelut vaativat vielä työtä.

Lähteet

Kirjastossa Tavataan - Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan kirjastojen kohtaamispaikka. 2019. Viitattu 6.5.2019.
<https://kirjastossatavataan.fi/>

Outi-kirjastot. 2019. Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan eKirjasto. Viitattu 25.4.2019.
<https://outi.finna.fi/Content/ekirjasto>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. 2019. Tilastohaku. Viitattu 9.4.2019.
<http://tilastot.kirjastot.fi/?orgs=2%2C7%2C12%2C53%2C54%2C79%2C115%2C125%2C133%2C161%2C169%2C187%2C196%2C217%2C230%2C231%2C236%2C265%2C270%2C273%2C275%2C283%2C292%2C293%2C297%2C307%2C309%2C324%2C326%2C337%2C345%2C351%2C354%2C359%2C381%2C388%2C395%2C439&years=2017&stats=100%2C101%2C109%2C110%2C111#results>

Yleisten Kirjastojen Hankerekisteri. 2019. Alueellinen eKirjasto. Viitattu 9.4.2019.
<https://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/alueellinen-ekirjasto>